

Boekbespreking

Ted VON PROSCHWITZ, 1994. Zoogeographical studies on the land Mollusca of the Province of Dalsland (SW. Sweden). Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis, Zoologica 15: 1-152, 93 figs. Prijs ca. 150 Zweedse kronen.

Iemand die een boek schrijft over de landslakken van Dalsland, de kleinste provincie van Zweden — met 4136 km² een slag kleiner dan de provincie Gelderland — ergens gelegen in het zuidwesten van dat immense land, moet een goede reden hebben. Von Proschwitz heeft die; vele gebieden in Europa zouden deze investering in tijd, moeite en middelen nauwelijks rechtvaardigen vergeleken met dit overgangsgebied tussen de Noord-Scandinavische Boreale regio en de Zuid-Scandinavische regio (*limes norrlandicus*). Te meer, daar er bovendien een verschuiving van terreinformaties plaatsvindt met daaraan verbonden vegetatietypen. Hij is niet de eerste die zich voor het gebied interesseerde: geologie, klimaat, vegetatie, vogels, reptielen en amfibieën van Dalsland waren eerder onderwerp van studie. Tot op heden ontbrak eigenlijk nog een groep invertebraten. Dat werden dus de landmollusken.

De basis voor zijn studie was zelf verzameld materiaal uit de jaren zeventig en tachtig (422 locaties), het materiaal beschikbaar in de collecties van het Natuurhistorisch Museum in Göteborg (379 locaties) en gegevens uit de literatuur. Van de 73 soorten landmollusken die gevonden zijn in Dalsland zijn er 60 autochtoon. De overige 13 moeten als anthropochore introducé worden beschouwd (waaronder uiteraard *Helix pomatia* en *Cepaea nemoralis*). Deze laatste groep wordt overigens niet in extenso behandeld; dat deed Von Proschwitz bij een eerdere gelegenheid. Deze keer geeft hij alleen de verspreidingskaarten. Verspreidingskaarten zijn opgenomen van alle gevonden soorten. Verspreidingsgegevens worden geanalyseerd en gegroepeerd op basis van patroonovereenkomsten. Resultaat: acht verschillende typen patronen en diverse subtypen. Bovendien werden de verspreidingen bestudeerd in relatie tot het totale verspreidingsgebied van de soorten, de verspreiding over het Scandinavisch schiereiland en de ecologie. Verschillende soorten blijken gebonden aan, of in ieder geval opmerkelijk geconcentreerd rond de Dalseries, series sedimentair gesteente, gedeeltelijk rijk aan kalk. Het karakter van Dalsland als grensgebied en de locatie op de rand van de *limes norrlandicus* vindt duidelijk zijn weerslag in de malacofauna. Voor de volgende acht soorten loopt een deel van de noordgrens van hun verspreidingsgebied door de provincie Dalsland: *Spermodea lamellata*, *Ena obscura*, *Arion ater*, *Aegopinella nitidula*, *Oxychilus cellarius*, *Macrogastrea ventricosa*, *Balea perversa* en *Perforatella incarnata*. In het geval van andere soorten, waarvan de noordgrens van de verspreiding wat noordelijker dan Dalsland ligt, is het voorkomen nog slechts sporadisch. *Zoogenetes harpa* bereikt zijn zuidgrens onder meer in Dalsland.

Op basis van topografie, gesteente, vegetatie en agrarische ontsluiting werd de provincie verdeeld in zes regio's. Deze werden geanalyseerd op verschillen en overeenkomsten in malacofauna gelet op het aantal soorten, de soortensamenstelling en de frequentie waarmee de soorten in de regio's gevonden werden. In ieder van de zes regio's werden zekere faunistische karakteristieken gevonden. De plaats van de grenzen van de verspreiding van 39 soorten werd bestudeerd. Geconcludeerd wordt dat de aard van de grenzen steeds overeenkwam met topografische, geologische, of trofische barrières, of werd bepaald door de overgang bos/landbouwgrond. In de meeste gevallen kwamen de verspreidingsgrenzen goed overeen met de eerder ingevoerde indeling van de provincie in regio's.

Tien geselecteerde 5 x 5 km hokken (uurhokken), die eerder onderwerp waren geweest van een floristisch vaatplantonderzoek, werden statistisch geanalyseerd met betrekking tot de malacofauna. De resultaten van die analyses bespreekt Von Proschwitz in het licht van de verschillen in omgevingsfactoren tussen deze gebieden. Vergelijkingen met de vaatplanten laten overeenkomsten zien, maar ook opmerkelijke verschillen. Belangrijk is in deze de beperkte waarde die aan de analyses moet worden toegedicht. Zeer grote verschillen in aantallen soorten (978 vaatplanten tegen 73 landmollusken) maken dat de bij dit onderzoek gebruikte similariteitscoëfficiënt onevenredig vaak beïnvloed wordt door de aan- of afwezigheid van een enkele slaksoort.

Deze studie van Von Proschwitz is een zeer verdienstelijk voorbeeld van uitputtend zoögeografisch onderzoek naar landslakken. Het op deze schaal uitwerken van veel meer gebieden is, evenwel, louter voor dit doel wellicht niet bijzonder noodzakelijk, tenzij er minstens zulke spannende landschappelijke en biologische fenomenen voorhanden zijn of aan het zoögeografische deel meer fundamentele, evolutiebiologische vraagstellingen gekoppeld worden.

Th. C. M. KEMPERMAN